

1
T 2
T 3
TY

Slovenski film je počaščen in vesel, ko uvaža retrospektivo jugoslovanskega igranega filma s svojim prvim profesionalnim dosežkom v tej zvrsti, s filmom scenarista Cirila Kosmača in režiserja Franc ta Štiglica "Na svoji zemlji", ki ga je gledalcem prineslo proizvodno leto 1948.

Leto 1948, čas še vedno mladega navdušenja in prepričanja, da dobra volja premaga vse težave, je bilo rojstna letnica prvega slovenskega zvočnega celovečernega filma. Kar je bilo poskusov pred njim, so zapisani v koledar predvojnih let in v zavzetost filmskih entuziastov, ki pa jim tedanje družbene razmere in njihov odnos do umetnosti niso mogle omogočiti profesionalnega razvoja, čeprav so imeli vse pogoje zanj. Toda izkušnje prvih slovenskih filmskih zaverovancev - dolžni smo omeniti vsaj imeni Metoda in Milke Badjura - so krepko pomagale novi nacionalni umetnosti socialistične družbe, filmu, ob njegovih prvih korakih.

TJ - Na svoji zemlji

TK

Nocojšnji film je star četrto stoletja. Nastal je v časih, ki so bili drugačni od današnjih. To so bila pionirska leta jugoslovanske kinematografije, v katerih je zanos velikokrat moral nadomestiti profesionalnost, toda tudi leta, v katerih je ta zanos užival velik družben ugled in vso podporo. Kar smo o filmu tedaj vedeli, smo se v glavnem naučili od sovjetske kinematografije, ki je bila razen rednik častnih izjem utesnjena v šablone socialističnega realizma. Tudi v naših kinematografih je prevladoval sovjetski spored. Ko je udarila ~~k~~ prva klapa za film "Na svoji zemlji", smo si že bili ogledali "Slavico" in "To ljudstvo bo živelo", istega leta kot naš film pa so prišli v kinematografe še "Nesmrtna mladost", "Sofka" in "Življenje je naše". Naslovi kratkih dokumentarnih filmov, ki smo jih snemali tedaj, zgovorno pričujejo o prizadevnosti naših filmskih začetkov in se zdijo hudomušno naivni: Vse sile za proslavo prvega maja, Gradimo zadržne domove, Koloradski brošč...

11
20"
30"
5"
0"
5"
10"
55", 30", 11", 1'05"

Ko se spominjamo filmskih razmer pred petindvajsetimi leti, ne prosimo gledalcev z današnjim filmskim okusom in razgledanostjo za prizanesljivost. Film "Na svoji zemlji" govori sam zase in zmore tudi danes veliko povedati. Snovi za prvi slovenski igrani film ni bilo treba izbirati. Živa je bila zavest, da mora biti to film o revoluciji, o našem boju, o veličini žrtev in svetlobi zmage. In da mora biti naš film, izpovedan po naše. Ciril Kosmač je v scenarij predelal svojo novelo "Očka Orel", naslov pa je film dobil po prizoru, ki je še danes antologijske vrednosti, po sekvenci, v kateri odhajajo talci bosih nog, zadnjič po svoji zemlji, pred nemške puške.

Filmska šola tedaj tridesetletnega Franceta Kosmača so bili kratki filmi. Za veliki začetek v igranem filmu so mu prišli na pomoč sodelavci od vsepovsod, celo iz Amerike, in iz Pariza je prišel "francoski Slovenec", slikar Veno Pilon. Če pogledamo igralsko ekipo, najdemo v njej igralce ne le z vsega slovenskega

ozemlja, temveč tudi igralce vseh generacij, od sivolase nestorke, gospe Avguste Danilove do rosno mlade debutantke Majde Potokarjeve.

"Na svoji zemlji" je bil ploden začetek ustvarjalnega razvoja Franceta Štiglica, ki je poslej vse do leta 1966 pogosto stal za filmskimi kamerami. Zrežiral je "Trst", pripoved o osvoboditvi tega mesta, "Svet na Kajžarju" s snovjo o socializaciji slovenske vasi, makedonska filma "Viza zla" in "Volčja noč", "Dolino miru", film o usodi otrok v vojni vihri, hrvaški "Deveti krog", ki je odkril Dušico Žegarac v tragični vlogi židovske mladenke, pa spet slovenske filme "Balado o trpenti in oblaku" na temo posameznikovega odločanja za revolucijo v imenu humanizma, prijetno primorsko komedijo "Tistega lepega dne", mladinski partizanski film "Ne joči, Peter" in zgodovnsko dramo "Amendus".

Po nekajletnem premoru, ki ga je zapolnilo družbeno in organizacijsko delo za slovensko in jugoslovansko kinematografijo, se je France Štiglic letos spet rvnil k filmski režiji. Ob svojem "srebrnem jubileju" režije igranih filmov nam pripravlja mladinski film "Pastirci" po motivih Bevkove povesti. Vmes je režiser delal tudi za televizijo, posnel je nadaljevanke - serijo o Varnostno obveščevalni službi, mladinsko Bratovščino Sinjega galeba in še nepredvajano Mladost na stopnicah.

Štigličev filmski pristop razpoznamo po mehkem, liričnem razpoloženju, po polnem zlitju s okoljem, po razumevanju filmskih junakov. Posebej močan in prepričljiv je Štiglic takrat, kadar stoji svojim junakom ob strani v kritičnih trenutkih njihovih dilem. Ta čut, ki je poln spoštovanja, veje že iz filma "Na svoji zemlji", v žlahten vrh ga je režiser dvignil v enem naših najlepših filmov o revoluciji, v "Baladi o trobenti in oblaku".

Po drugi strani pa zna ta tihi, sšpoštujoči, čuteči režiser razgibati tudi živahnejše filmsko tkivo. Že v nocojšnjem filmu se je v medigrah zatekal k šegavosti, humorju. Docela je ta svoj čut sprostil v pristrčni komediji "Tistega lepega dne". Zanimivo je, da so vsa naštetata dela povezana z literarnim ustvarjanjem pisatelja Cirila Kosmača. Najboljša dela je Štiglic oblikoval v simbiozi s tem književnikom, rastoč iz njegove literature.

Slovenska javnost ni kaj prida naklonjena izrekanju filmskih pohval, kaj šele priznanj. Mimo Štiglica pa ni mogla. Za svoje filmsko delo je dobil najvišje slovensko priznanje, ki ga lahko prejme ustvarjalec, Prešernovo nagrado.

Če danes pogledamo film "Na svoji zemlji" z neprizadetimi, ocenjujočimi očmi, moramo priznati, da je dostojno uvedel novo domačo filmsko panogo tako s posrečenim vsebinskim izborom kot z realizacijo samo, v kateri je presenetljivo malo negotovosti, začetništva.

Predivsem pa moramo filmu *Na svoji zemlji* priznati zaslugo, da se ni podvrgel neki, v letih njegovega nastanka prevladujoči šabloni hrupnega herojstva in patetičnega patriotizma. Z umikom med majhne, vsakdanje skromne, a duhovno velike in bogate ljudi, v svet njihovega hrepenenja, krhkosti in moči je gradil in zgradil prepričujoče, osvajajoče neposredno domačijsko razpoloženje. Ni čudno, da je vsem gledalcem ostalo v najlepšem spominu.

k Nedavno tega je gledališki kritik Vasja Predan zapisal o tem delu: *Na svoji zemlji* je film, ki ga je čas, ne glede na vse, kar je filmski izraz pozneje novega izumil, ovil z neko posebno milino.

Kratko, a zelo dobro je ~~avtor~~ opisal tisto, kar ob tem filmu začutimo in kar želimo, da bo prišlo do gledalcev tudi s posredovanjem televizije.